

Հանրային ֆինանսների տեղեկագիր. թողարկում 1

Բովանդակություն

Մոնիտորինգի արդյունքները	4
Հավելված 1. Քաղաքացու բյուջե.....	11
Հավելված 2. Բյուջետային գրասենյակ	13
Հավելված 3. Արտաքին աուդիտ: Հաշվեքննիչ պալատ	17

2018թ. հունվարի 8-ից մինչև նույն թվականի նոյեմբերի 7-ը «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակախոռուպցիոն կենտրոն» (ԹԻՀԿ) հասարակական կազմակերպությունը Բաց հասարակություն հիմնադրամներ – Հայաստանի աջակցությամբ իրականացնում է Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի մի շարք միջոցառումների, ինչպես նաև Եվրամիություն (ԵՄ)-Հայաստան ֆինանսական համաձայնագրով 2017-2018 թվականների համար նախատեսված ԵՄ-ի կողմից ՀՀ-ին ֆինանսական օգնության տրամադրման նախապայմաններ հանդիսացող հանրային ֆինանսների համակարգի գործունեության կատարողականի ցուցանիշների մոնիտորինգ:

Որպես մոնիտորինգի առարկաներ ընտրվել են:

ա/ ԵՄ-Հայաստան ֆինանսական համաձայնագրի հանրային ֆինանսների համակարգի գործունեության կատարողականի ցուցանիշները: Դրանք են

1. Պետական բյուջեի կատարման արդյունավետություն. Ծրագրային բյուջետավորման մեթոդաբանություն
2. Պետական բյուջեի կատարման արդյունավետություն. Գեներալքազայուն բյուջե
3. Պետական բյուջեի վերաբերյալ իրազեկվածություն (ֆաղափացու բյուջե)
4. Ազգային ժողովի կողմից պետական բյուջեի նկատմամբ վերահսկողության արդյունավետություն
5. Արտաֆին աուդիտ. ISSAI (Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի միջազգային ստանդարտներ) ստանդարտների կիրառում պրակտիկայում

բ/ Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի 4.1.1 կետի (Ֆինանսական կառավարման և հսկողության համակարգի (ՖԿՀ) ներդրում) այն միջոցառումները, որոնց իրականացման ժամկետներն են 2016-2018 թվականները: Այդ միջոցառումներն են.

1. ՖԿՀ համակարգի ներդրման համար անհրաժեշտ մեթոդաբանության մշակում և ՀՀ կառավարության կողմից սահմանված հանրային հատվածի առնվազն երկու կազմակերպություններում պիլոտավորում (2016-2017 թթ.)
2. Մշակված և պիլոտավորված մեթոդաբանության արդյունքում ՖԿՀ հայեցակարգի և օրենքի նախագծերի վերանայում և հստակեցում (2018թ.)
3. ՖԿՀ հայեցակարգի և ՖԿՀ մասին օրենքի նախագծի հաստատում ֆինանսների նախարարության կողմից (2018թ.):

Այստեղ հարկ է նաև նշել, որ ԵՄ-Հայաստան ֆինանսական համաձայնագրի հանրային ֆինանսների համակարգի գործունեության կատարողականի ցուցանիշներից 3-րդ, 4-րդ և 5-րդ ցուցանիշներն ուղղակիորեն կապված են Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի ուղղությունների կամ դրանց առանձին ոլորտների/բաղադրիչների հետ: Մասնավորապես, ցուցանիշ 3-ը կապված է գործողությունների ծրագրի 1.4 (Բյուջեում ներառված տեղեկատվության համակողմանիություն հանրության համար), ցուցանիշ 4-ը՝ գործողությունների ծրագրի 10-րդ ուղղության (Արտաֆին վերահսկողություն և օրենսդրական հսկողություն), իսկ ցուցանիշ 5-ը՝ այդ նույն 10-րդ ուղղության 10.2 (Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի անկախություն և կառավարության տարեկան ֆինանսական հաշվետվությունների արտաֆին աուդիտ) բաղադրիչի հետ:

Մոնիտորինգի արդյունքները

Սույն թողարկման մեջ ներկայացված են 2017թ., ինչպես նաև 2018թ. առաջին եռամսյակի ընթացքում իրականացված միջոցառումների և ստացված ցուցանիշների մոնիտորինգի արդյունքները: Ծրագրի իրականացման խումբը նախ պարզել է, թե արդյո՞ք իրականացվել են 2017թ.-ի և 2018թ.-ի առաջին եռամսյակի համար նախատեսված միջոցառումները (Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի դեպքում) կամ ստացվել են անհրաժեշտ ցուցանիշները (ԵՄ-Հայաստան ֆինանսական համաձայնագրի հանրային ֆինանսների համակարգի գործունեության կատարողականի ցուցանիշների դեպքում), որից հետո, դրական պատասխանի դեպքում վերլուծել է ստացված արդյունքի բովանդակությունը:

1. Պետական բյուջեի կատարման արդյունավետություն. Ծրագրային բյուջետավորման մեթոդաբանություն Այս ցուցանիշի 2017թ.-ի թիրախային արդյունքը ձևակերպված է հետևյալ կերպ. «Ծրագրային բյուջետավորման վերջնական մեթոդաբանությունը հաստատված է ֆինանսների նախարարի հրամանով և այն ամբողջովին կիրառվի սկսած 2018թ.-ից՝ 2019թ. պետական բյուջեի նախապատրաստման գործընթացի շրջանակներում»: 2018թ.-ի համար թիրախային արդյունքը ձևակերպվում է հետևյալ կերպ. «ՀՀ Ազգային ժողովին ներկայացված 2019թ. պետական բյուջեի նախագիծը ներառում է ծրագրերի ամբողջական համակարգ, որոնք սահմանվում են ծրագրային բյուջետավորման նոր դասակարգմամբ և դրանց առնչվող արդյունքների համապատասխան չափերի կատարողական ցուցանիշներով»:

Մոնիտորինգի արդյունքում պարզվեց, որ 2017թ. թիրախային արդյունքները ստացված է: ՀՀ ֆինանսների նախարարի 2017թ. հունիսի 23-ի N311-Ա հրամանով հաստատվեցին ՀՀ ծրագրային բյուջետավորման համակարգի ամբողջական ներդրման ռազմավարության շրջանակներում մեթոդական ուղեցույցները:¹ Այդ ուղեցույցները վեցն են: Ի սկզբանե ծրագրի իրականացման խումբը, ելնելով այն ենթադրությունից, որ նշված հրամանով հաստատված ուղեցույցները պետք է մասամբ կիրառվեին նաև 2018թ. պետական բյուջեի ծրագրային մասի վրա (նշված բյուջեն մասամբ ծրագրային է), որոշել էր վերլուծել, թե ինչպես են այդ բյուջեի ծրագրային մասում կիրառվել վերը նշված ուղեցույցները: Սակայն ծրագրի հանրային ֆինանսների փորձագետի՝ ֆինանսների նախարարության բյուջետային գործընթացի կառավարման վարչության հետ շփումների արդյունքում պարզեց, որ այդ ուղեցույցները կսկսեն կիրառվել սկսած 2019թ. պետական բյուջեի կազմման ժամանակ, և դրանք չեն կիրառվել 2018թ. ծրագրային մասը կազմելիս: Ինչ վերաբերում է 2018թ. թիրախային արդյունքին, ապա դրա կատարման արդյունքը պարզ կլինի այն ժամանակ, երբ ֆինանսների նախարարությունը ՀՀ Ազգային ժողով (ԱԺ) ներկայացնի 2019թ. պետական բյուջեի նախագիծը: Նախագծի՝ ԱԺ ներկայացման վերջնաժամկետը, համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 110 հոդվածի, հաջորդ բյուջետային տարվան նախորդող 90-րդ օրն է, այսինքն, 2019թ. պետական բյուջեի նախագծի դեպքում դա կլինի 2018թ. հոկտեմբերի 2-ը: Ելնելով դրանից՝ ծրագրի թիմը որոշեց այդ ուղեցույցների կիրառման վերլուծությունը հետաձգել մինչև 2019թ. բյուջեի նախագծի հրապարակումը:

2. Պետական բյուջեի կատարման արդյունավետություն. Գեներալգալան բյուջե

Ցուցանիշի 2017թ.-ի թիրախային արդյունքը ձևակերպված է հետևյալ կերպ. «Մշակվում է պետական բյուջեի գեներալային ասպեկտի վերաբերյալ վերլուծական փաստաթուղթ՝ հիմնված ՄԱԿ-ի Կանանց ֆազակական մոտեցման վրա: Փաստաթուղթը ներառում է առաջարկություններ ուղղված բյուջետային ծրագրերի և ոլորտային ֆազակականությունների բարելավմանը, որի արդյունքում այդ ֆազակականությունները կդառնան ավելի գեներալգալան»: 2018թ.-ի համար թիրախային արդյունքը ձևակերպվում է հետևյալ կերպ. «2019թ. պետական բյուջեից սկսած իրականացվում են գեներալգալան պետական բյուջեի վերաբերյալ առաջարկությունների պիլոտավորում՝ ծրագրային բյուջետավորման մեթոդաբանության շրջանակներում, ներառյալ համապատասխան չափերի

¹ http://www.minfin.am/website/images/website/iravakan_akter/hramanner/byujetayin/Hraman.pdf

կատարողական ցուցանիշներով, որոնք կապված կլինեն այն ծրագրերի հետ, որոնք նպաստում են գեներալային հավասարության ազգային ռազմավարության իրականացմանը»:

Մոնիտորինգի արդյունքում պարզվեց, որ 2017թ. թիրախային ցուցանիշն այդպես էլ չի ստացվել, այսինքն այդպես էլ չի պատրաստվել նշված վերլուծական փաստաթուղթը: Ֆինանսների նախարարության բանավոր պարզաբանման համաձայն, որը տրվեց 2018թ. մարտի 21-ին Երևանում կայացած ԵՄ-Հայաստան կառավարման կոմիտեի նիստում (որին մասնակցում էր նաև ծրագրի ղեկավարը), այդպիսի փաստաթուղթ հնարավոր կլիներ կազմել (ինչ դա կազմվելու է ֆինանսների և աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունների համատեղ ջանքերի արդյունքում), եթե լիներ ֆինանսական և տեխնիկական խոստացված աջակցությունը միջազգային կազմակերպությունների կողմից, որն այդպես էլ 2017թ.-ին չեղավ: Հաշվի առնելով դա, շատ փչ հավանական է, որ իրականացվի նաև 2018թ. թիրախային ցուցանիշի արդյունքը: Միևնույն ժամանակ, ինչպես ծրագրի ղեկավարի հետ իրենց բանավոր բնորոշումներում նշում էին ֆինանսների նախարարության համապատասխան պաշտոնյաները, ավելի նպատակահարմար կլիներ այս կատարողական ցուցանիշի կատարումը հետաձգել մինչև Հայաստանում ծրագրային բյուջետավորման ամբողջական ներդրումը, այսինքն 2019թ.-ից հետո:

3. Պետական բյուջեի վերաբերյալ իրազեկվածություն (ֆազաբացու բյուջե)

Ցուցանիշի 2017թ.-ի թիրախային արդյունքը ձևակերպված է հետևյալ կերպ. «Ուրտում ակտիվ ֆազաբացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ խորհրդակցելով և նրանց հավանությամբ մշակվել են պարզեցված պետական բյուջեի և պարզեցված պետական բյուջեի կատարողականի օրինակելի ձևերը»: 2018թ.-ի համար թիրախային արդյունքը ձևակերպվում է հետևյալ կերպ. «Մինչև 2018թ. հունվարի վերջը 2018թ. պարզեցված բյուջեն դրվում է ֆինանսների նախարարության կայքում: Այն կներկայացվի և կֆինանսավորվի ուրտում ակտիվ ֆազաբացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ առնվազն մեկ բաց ֆորումի միջոցով:»

Ծրագրի իրականացման խմբին այդպես էլ չհաջողվեց գտնել հանրությանը մատչելի որևէ ապացույց, որ ցուցանիշի 2017թ. թիրախային արդյունքն առկա է, և մոնիտորինգի հաջորդ փուլում ԹԻՀԿ-ը կդիմի ՀՀ ֆինանսների նախարարությանը՝ պարզելու համար, թե արդյոք նշված օրինակելի ձևերը կան, և, եթե այո, կպահանջի դրանք նախարարությունից: Միևնույն ժամանակ ֆինանսների նախարարության կայքում

տեղադրված է 2018թ. պետական բյուջեի համառոտ ուղեցույցը (ֆազաբացու բյուջեն):² **Հավելված 1**-ում ներկայացված է այդ բյուջեի վերլուծությունը: Ինչ վերաբերում է այդ ուղեցույցը ուղորտում ակտիվ ֆազաբացիական հասարակության կազմակերպություններին ներկայացնելուն և ֆինանսավորելուն, ապա դրա մասին հրապարակայնորեն մատուցելի որևէ տեղեկատվություն չկա:

4. Ազգային ժողովի կողմից պետական բյուջեի նկատմամբ վերահսկողության արդյունավետությունը Ցուցանիշի 2017թ.-ի թիրախային արդյունքը ձևակերպված է հետևյալ կերպ. «Գործադիրի կողմից բյուջետային տարվա ընթացքում բյուջեում ուղղումներ մտցնելու կանոններն առկա են: Այդ կանոններով սահմանափակվում է կառավարության իրավասությունը ազատորեն վերաբաշխելու բյուջետային տարվա ընթացքում ստացված լրացուցիչ եկամուտները և սկսած 2018թ. պետական բյուջեի մասին օրենքից այդ վերաբաշխված գումարը չի կարող գերազանցել Պետական բյուջեի մասին օրենքով սահմանված ծախսերի 10%-ը»: 2018թ.-ի համար թիրախային արդյունքը ձևակերպվում է հետևյալ կերպ. «ՀՀ ԱԺ ֆինանսավարկային և բյուջետային հարցերի մշտական հանձնաժողովը գումարում է նիստեր, որոնք բաց կլինեն հանրության և լրատվամիջոցների համար և այդ նիստերի ժամանակ կֆինանսավորվեն Պետական բյուջեի մասին օրենքը, Պետական բյուջեի տարեկան կատարողականի մասին զեկույցը, դրա աուդիտորական եզրակացությունը և աուդիտորական տարեկան հաշվետվությունը: Նիստերի սղագրությունը պետք է հրապարակվի ԱԺ կայքում»:

Ինչ վերաբերում է 2017թ. թիրախային արդյունքին, ապա ՀՀ կառավարությունն այն իրականացրել էր դեռևս 2016թ. ՀՀ Պետական բյուջեի մասին օրենքում այդ դրույթը մտցվեց (տե՛ս օրենքի 9-րդ հոդվածի 16-րդ մասը) և այն նույնությամբ կրկնվեց 2017 և 2018 թվականների Պետական բյուջեի մասին օրենքներում, ընդ որում նույն հոդված նույն մասում (9-րդ հոդվածի 16-րդ մաս): Այս տեսանկյունից մի փոքր անհասկանալի է, թե ինչու է 2017թ.-ի համար սահմանվել այդպիսի թիրախային արդյունք, եթե այն արդեն ստացվել էր 2015թ.ին՝ 2016թ. պետական բյուջեն ընդունելիս: Մեկ այլ խնդիր, որ նշում են ուղորտի փորձագետները դա այն է, որ, ելնելով օրենքում այդ դրույթի ձևակերպումից, նրա գործողությունը չի տարածվում Պետական բյուջեի մասին օրենքով նախատեսված մի շարք դեպքերի վրա:³

² http://www.minfin.am/hy/page/petakan_byuj/

³ Օրենքի նշված հոդվածի նշված մասի վերջում գրված է «(սույն կետի գործողությունը չի տարածվում օրենքի 11-րդ հոդվածի 3-րդ, 4-րդ, 11-րդ, 14-րդ և 15-րդ կետերով, ինչպես նաև սույն հոդվածի 10-րդ և 15-րդ կետերով նախատեսված դեպքերի վրա)»: Ընդ որում, այն բառ առ բառ կրկնված է նաև նախորդ երկու տարիների (2016 և 2017 թվականներ) Պետական բյուջեի օրենքներում:

Հանելով այդ դեպքերը նշված դրույթի գործողությունից՝ գործադիրը դրանով բավականին արժեզրկում է այդ դրույթի ներմուծման նպատակը, այն է, սահմանափակել գործադիրի իրավունքը, էպպես ավելացնելու պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերը լրացուցիչ եկամուտների առկայության դեպքում, (դրոնք, հիմնականում ի հայտ են գալիս այլ երկրներից կամ միջազգային կազմակերպություններից ստացված վարկերի շնորհիվ), առանց դրա համար ստանալու ԱԺ-ի հավանությունը: Օրենսդիրի կողմից այդպիսի վերահսկողության բացակայությունը նաև հնարավորություն է տալիս այդ լրացուցիչ եկամուտները վերաբաշխել բյուջետային ծախսային հոդվածների միջև իրենց հայեցողությամբ և, հաճախ, ոչ թափանցիկ ձևով:

2018թ. թիրախային արդյունքի մասով ծրագրի իրականացման խմբին հայտնի չէ, թե արդյո՞ք ԱԺ Ֆինանսավարկային և բյուջետային հարցերի մշտական հանձնաժողովն այս տարի գումարել է այդպիսի բաց նիստեր 2018թ. թիրախային արդյունքում նշված հարցերի վերաբերյալ: Մոնիտորինգի հաջորդ փուլում, ծրագրի ղեկավարը կկապվի նշված հանձնաժողովի ղեկավարության հետ՝ պարզելու համար այդ թիրախային արդյունքի կատարման ընթացքը:

Ինչպես արդեն վերը նշվել էր, հանրային ֆինանսների համակարգի գործունեության կատարողականի այս ցուցանիշը սերտորեն առնչվում է Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի 10-րդ ուղղության (Արտաֆին վերահսկում և օրենսդրական հսկողություն) հետ, մասնավորապես, դրա օրենսդրական հսկողության բաղադրիչի հետ: Վերջինս էլ, իր հերթին, համաձայն այդ ուղղության 10.1 և 10.3 բաղադրիչների, ենթադրում է ԱԺ բյուջետային գրասենյակի կարողությունների զարգացում և իր գործունեության համար լրացուցիչ գործիքների տիրապետում: Ելնելով դրանից, ծրագրի իրականացման խումբն ուսումնասիրեց նաև ԱԺ բյուջետային գրասենյակի ներակյիս կարգավիճակը և գործունեությունը՝ նաև համեմատողով նրան աշխարհում առկա այդպիսի գրասենյակների տարբեր մոդելների հետ: Ուսումնասիրության արդյունքներն ամփոփ տեսքով բերված են **Հավելված 2-ում**:

5. Արտաֆին աուդիտ. ISSAI (Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտի միջազգային ստանդարտներ) ստանդարտների կիրառում պրակտիկայում
Ցուցանիշի 2017թ.-ի թիրախային արդյունքը ձևակերպված է հետևյալ կերպ. «Պետ է իրականացվեն հետևյալ պիլոտային աուդիտները՝ հիմնվելով Հանրային սեկտորի աուդիտի (ISSAI-100-999) ISSAI

հիմնարար սկզբունքների վրա. – կառավարության 6 առավել կարևոր կառույցների 2016թ. բյուջետային տարում ֆինանսական գործունեության և դրան առնչվող ֆինանսական փաստաթղթերի ֆինանսական աուդիտ (ISSAI 200) և համապատասխանության աուդիտ (ISSAI 400), - 2 կատարողականի աուդիտ (ISSAI 300)»: 2018թ.-ի համար թիրախային արդյունքը ձևակերպվում է հետևյալ կերպ. « Հիմնվելով նոր օրենսդրության և Հանրային սեկտորի աուդիտի (ISSAI-100-999) ISSAI հիմնարար սկզբունքների վրա պետք է իրականացվեն հետևյալ աուդիտները, որոնց արդյունքները պետք է ներկայացվեն ԱԺ-ին, իսկ զեկույցները տեղադրվեն Հաշվեհանիչ պալատ կայքում. – կառավարության՝ պետական բյուջեի ծախսերի առնվազն 17.5% ներառող կառույցների 2017թ. բյուջետային տարում ֆինանսական գործունեության և դրան առնչվող ֆինանսական փաստաթղթերի ֆինանսական աուդիտ (ISSAI 200) և համապատասխանության աուդիտ (ISSAI 400), - առնվազն 2 կատարողականի աուդիտ (ISSAI 300), որոնց առարկաները կտարբերվեն նախորդ տարվա առարկաներից»:

Ծրագրի ղեկավարի՝ Հաշվեհանիչ պալատի և Հայաստանում ԵՄ պատվիրակության գրասենյակի համապատասխան պաշտոնյաների հետ բննարկումներից պարզ դարձավ որ Վերահսկիչ պալատը (այն վերափոխվեց Հաշվեհանիչ պալատի՝ ս.թ. ապրիլի 9-ին Հաշվեհանիչ պալատի մասին օրենքի ուժի մեջ մտնելուց հետո), որ Վերահսկիչ պալատը ստացել է 2017թ.-ի համար նախատեսված թիրախային արդյունքը: Սակայն, քանի որ դրանք պիլոտային աուդիտներ էին, Հայաստանում ԵՄ պատվիրակության գրասենյակի և ՀՀ Վերահսկիչ պալատի միջև ձեռք բերված համաձայնությամբ այդ պիլոտային աուդիտների արդյունքները չեն հրապարակման ենթակա չեն:

Ինչ վերաբերում է 2018թ. թիրախային արդյունքին, ապա այն այն ստանալու ուղղությամբ գործունեությունը կարող է ծավալվել միայն հաշվեհանիչ պալատի մասին ՀՀ օրենքի ուժի մեջ մտնելուց, այն է 2018թ. ապրիլի 9-ից, հետո, և ծրագրի իրականացման խումբը մոնիտորինգի հետագա փուլերում կհետևի, թե ինչպես է իրականացվելու այդ արդյունքը: Միևնույն ժամանակ, մոնիտորինգի ներկա փուլում իրականացվեց Հաշվեհանիչ պալատի մասին ՀՀ օրենքի ամփոփ վերլուծություն, որի արդյունքները բերված են **Հավելված 3-ում**:

6. Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների վերանայված ռազմավարության 2016-2020 թվականներին իրականացվելիք գործողությունների ծրագրի 4.1.1 կետի (Ֆինանսական

կառավարման և հսկողության համակարգի (ՖԿՀ) ներդրում) այն միջոցառումները, որոնք նախատեսված են իրականացնել 2016-2018 թվականներին:

Նշված միջոցառումների իրականացման ընթացքին ծանոթանալու նպատակով ծրագրի ղեկավարը հանդիպեա ֆինանսների նախարարության համապատասխան մասնագետների և այդ միջոցառման համար պատասխանատու փոխնախարարի հետ: Նախարարության մասնագետների և փոխնախարարի կողմից ներկայացված տեղեկատվության համաձայն, նկատի ունենալով Հայաստանում ծրագրային բյուջետավորման ներդրման հետ կապված առանձնահատկությունները, ինչպես նաև այդ ոլորտում ժամանակակից միտումները, մասնավորապես ֆինանսական կառավարման և հսկողության համակարգից կառավարման և հսկողության (ԿՀ) համակարգին անցնելը, ներկա փուլում օտարերկրյա մասնագետների մասնակցությամբ և միջազգային դոնոր կազմակերպությունների աջակցությամբ մշակվում է ԿՀ համակարգի ներդրման համար անհրաժեշտ մեթոդաբանությունը, որը, ըստ նախարարության մասնագետների, պատրաստ կլինի 2018թ. հունիսի վերջում: Ծրագրի ղեկավարը անընդհատ կապի մեջ կլինի նախարարության մասնագետների հետ, և երբ նշված մեթոդաբանությունը պատրաստ կլինի, կորոշվեն մոնիտորինգի ուղղությամբ հետագա քայլերը:

Հավելված 1. Քաղաքացու բյուջե

Պետական բյուջեում ներառված տեղեկության հասանելիությունը, ինչպես նաև բյուջետային գործընթացի վերաբերյալ հանրային իրազեկվածությունը խթանելու միջազգային պրակտիկաներից է ֆաղափացիների համար նախատեսված բյուջետային փաստաթղթերի պատրաստումը, որն ընդունված է անվանել ֆաղափացիների բյուջե (*citizens budget*): Այս փաստաթուղթը որպես կանոն ունի պարզ կառուցվածք ու շարադրանք, բեռնված չի խրթին մասնագիտական տերմինաբանությամբ, և պետական բյուջեում արտացոլված հիմնական տեղեկությունը մատչելի եղանակով ներկայացնում է հանրությանը: Միջազգային լավագույն փորձը փաստում է, որ հաջող փաստաթղթի մշակման հարցում էական նշանակություն ունեն ֆաղափացիական խմբերի (նախաձեռնությունների) ու հասարակական կազմակերպությունների հետ ակտիվ բնագործակցություններն ու խորհրդակցությունները: Այս գործընթացը հնարավորություն է տալիս հասկանալու, թե որ ոլորտներն են առավել կարևոր հանրության համար և ինչ ձևաչափով (ֆորմատ) է նախընտրելի ներկայացնել դրանք: **International Budget Partnership** կազմակերպության ուսումնասիրության համաձայն՝ աշխարհում կիրառվում են ձևաչափերի բազմաթիվ տարբերակներ՝ համապարփակ գեկույցների (Ձևի, Նորվեգիա), տեղեկագրերի (Հարավաֆրիկյան Հանրապետություն), համառոտ բոլետների (Մալի), PowerPoint-ի (Նոր Զելանդիա) տեսով ներկայացված ֆաղափացիների բյուջեներից մինչև գրաֆիկական (Պերու, Դոմինիկյան Հանրապետություն) և նկարագրային (Տանզանիա) տարբերակներ:

ՀՀ կառավարությունը ֆաղափացու բյուջեի առաջին տարբերակը հրապարակեց 2018 թվականի հունվարին՝ ներբեռնելով Ֆինանսների նախարարության կայքում (**Microsoft Word** ձևաչափով): Փաստաթղթի պաշտոնական անվանումն է պետական բյուջեի համառոտ ուղեցույց (ֆաղափացու բյուջե): Վերջինս 36 էջից բաղկացած համապարփակ գեկույց է, որտեղ նկարագրվում է բյուջեն, բյուջեի մշակման գործընթացը, ՀՀ սոցիալ տնտեսական իրավիճակը բնութագրող հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսումները 2018 թվականի համար, 2018 թվականի բյուջետային շրջանակը, եկամուտներն ու ծախսերը, ինչպես նաև պետական բյուջեի դեֆիցիտը և պետական պարտքը: Եթե առաջին երկու բաժիններում հանրամատչելի ներկայացված է բյուջետային գործընթացի վերաբերյալ մի քանի տեսական դիտարկում և ՀՀ համախմբված բյուջեի կառուցվածքը, ապա հաջորդ բաժինները շարադրված են ավելի խրթին լեզվով, որոնք տեղ-տեղ հիշեցնում են ՀՀ կառավարության բյուջետային ուղերձի և համապատասխան բացատրագրերի համառոտ տարբերակը: Հպանցիկ թվարկվել են միայն պետական բյուջեի ծախսային գերակայությունները՝ առանց հստակեցնելու ֆաղափացիների համար, թե նվազ ուղարկվում գարգացման ինչ ծրագրով ու ռազմավարությամբ է ուղղորդվելու կառավարությունը: Չեն առանձնացվել նաև հասարակության խոցելի խմբերը և սոցիալական անարդարության կրճատմանն ուղղված վարչարարական միջոցառումները, ինչպես նաև հանրային

ծառայությունների բարելավմանն ուղղված ֆայերը (առանձին ծառայությունների գծով ծախսերը ներկայացնելուց գատ): Պետական բյուջեում ներառված այս բարդ տեղեկությունը հանրամատչելի փաստաթղթում ներկայացնելու ամենահաջող օրինակներից է Նոր Զելանդիայի ֆաղաֆացիների բյուջեն, որը ոչ այնքան ֆորմալ փաստաթուղթ է, որքան պետական բյուջեի հիմնական ցուցանիշների ու գերակայությունների ամփոփ պրեզենտացիա լայն հանրությանը PowerPoint ֆորմատովⁱⁱⁱ:

Նոր Զելանդիայի տարբերակի համեմատությամբ ՀՀ-ում առաջին անգամ ներկայացված այս փաստաթուղթը դժվարամարս է ոչ միայն շարադրանքի ու երկար ծավալի, այլև անհրաժեշտ վիզուալ բովանդակության ու ինֆոգրաֆիկայի առումով: Քաղաքացու բյուջեն կայուն տեղադրելուց հետո ֆինանսների նախարարությունը ակտիվորեն չի իրագրել հանրությանը նոր փաստաթղթի վերաբերյալ: Տեղեկություն չկա նաև, թե արդյո՞ք փաստաթղթի մշակման ընթացքում նախարարությունը խորհրդակցություններ է ունեցել ոլորտում հետաքրքրված ՀԿ-ների հետ: Այս տեսանկյունից հաջորդ ֆաղաֆացու բյուջեի որակը էապես պայմանավորված է ոչ միայն միջազգային փորձի ավելի մանրամասն ուսումնասիրությամբ, այլև փաստաթղթի ձևաչափի ընտրության հարցում ֆաղաֆացիական նախաձեռնությունների և ֆաղաֆացիական հասարակության ներկայացուցիչների ներգրավվածությամբ:

Հավելված 2. Բյուջետային գրասենյակ

Հանրային ֆինանսների կառավարման թափանցիկության և արդյունավետության գործում նշանակալի դերակատարություն ունեն անկախ ֆինանսական ինստիտուտները (*independent fiscal institutions-IFIs*), որոնց տարածումը Եվրամիության (ԵՄ), ինչպես նաև Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության (ՏՀԶԿ) անդամ երկրներում տարածվել է հատկապես 2008 թվականի ֆինանսական հզնաժամից սկսած: Թեև գոյություն չունի այս ինստիտուտի միասնական մոդել, պայմանականորեն կարելի է առանձնացնել երկու ընդհանրական տիպ՝ ֆինանսական խորհուրդներ (*Fiscal Councils*) և խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակներ (*Parliamentary Budget Offices*)¹: Երկուսն էլ գործում են հանրային ֆինանսավորմամբ և հաշվետու են օրենսդիր կամ գործադիր իշխանությանը: Այսուամենայնիվ, ի տարբերություն ֆիսկալ խորհրդի, բյուջետային գրասենյակի առաջնային գործառնությունը բյուջետային գործընթացի խորհրդարանական վերահսկողությանը նպաստելն է, մասնավորապես՝ խորհրդարանական իրավասու հանձնաժողովին, տարբեր խմբակցություններին ու պատգամավորներին մասնագիտական աջակցություն տրամադրելը: Ֆիսկալ խորհուրդները որպես կանոն տարբերվում են գործառնությունների ավելի ընդարձակ ցանկով (տես աղյուսակ 2), բյուջետային հարցերում խորհրդարանին աջակցություն տրամադրելուց զատ այս կառույցներին ունեն նաև մակրոտնտեսական ցուցանիշների վերաբերյալ կանխատեսումներ, հետազոտությունների, որոշ երկրներում նաև առաջարկություններ կատարելու լիազորություն:

Երկիր	Անվանում	Գործունեության սկիզբ (տարի)	Աշխատակազմ	Ժամկետ	Ժամկետի երկարաձգման հնարավորություն	Պետական բյուջեի բաղկացուցիչ մաս (առանձին տող)
ԱՄՆ	Կոնգրեսի բյուջետային գրասենյակ (CBO)	1974	235	4	•(-)	•
Ավստրալիա	Խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակ (PBO)	2012	40	4	•(1)	•
Ավստրիա	Ֆիսկալ խորհուրդ (FISK)	1970	21	5	•(1)	×
	Խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակ (PBO)	2012	8	5	•(1)	×
Էստոնիա	Ֆիսկալ խորհուրդ	2014	8	5	•(1)	×
Իտալիա	Խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակ (PBO)	2014	27	6	×	×
Հվ. Կորեա	Խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակ (PBO)	2003	138	-	-	•
Հայաստան	Խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակ (PBO)	2016	3	5	•(-)	×
Հունաստան	Խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակ (PBO)	2010	16	5	•(1)	×
Նիդերլանդներ	Տնտեսական քաղաքականության վերլուծության վարչություն (CPB)	1945 2013	117	7	•(1)	•
Վրաստան	Խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակ (PBO)	2014	12	5	•(1)	×

•-այո, ×-ոչ, (1)-մեկնգամ, (-)-հստակեցված է Աղյուսակ 1

Այս ինստիտուտների անկախությունը չափվում է բազմաթիվ գործոններով: Ըստ ՏՀԶԿ առանձնացրած սկզբունքների՝ անկախության բարձր մակարդակը պայմանավորված է ոչ միայն ինստիտուտի լիազորությունների լայն շրջանակով, այլև դրա գործունեության իրավական հիմքերով, սահմանված ժամկետով, այդ ժամկետի երկարաձգման հնարավորությամբ, աշխատակազմի մեծությամբ, պետական բյուջեի բաղկացուցիչ մաս (առանձին տողով) կազմելով:

Գործառույթ	Բյուջետային գործընթացի վերաբերյալ անվտանգ տեղեկության տրամադրում	Մասնագիտական աջակցություն մշտական հանձնաժողովներին, խմբակցություններին	Բյուջեի նախագծում փոփոխություններ կատարելու առաջարկների վերլուծություն/աջակցություն	Մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսում	Երկարամիտ ֆինանսական կայունության վերլուծություն	Ֆինանսական կանոնների համապատասխանության մոնիտորինգ	Օրենսդրական նախաձեռնությունների ծախսերի գնահատում	Առաջարկություններ
ԱՄՆ	•	•	•	☐	•	×	•	×
Ավստրալիա	•	•	•	☐	•	×	•	×
Ավստրիա	•	•	•	×	•	•	×	•
Էստոնիա	•	•	•	×	×	•	×	×
Բուսալիա	•	•	•	☒	•	•	×	×
Հվ. Գորեա	•	•	•	☐	•	×	•	×
Հայաստան	•	•	•	×	×	×	•	×
Հունաստան	•	•	•	☒	•	•	×	•
Նիդերլանդներ	•	•	•	•	•	×	•	×
Վրաստան	•	•	•	•	•	×	•	×

Աղյուսակ 2vi

ՀՀ-ում որպես մոդել ընտրվել է խորհրդարանական բյուջետային գրասենյակը, որի ստեղծման իրավական հիմք է հանդիսացել *§Ազգային ժողովի կանոնակարգի ՀՀ օրենքը (2016)*, իսկ գրասենյակի լիազորությունները սահմանվել են ԱԺ աշխատակարգում: Վերջինիս համաձայն՝ բյուջետային գրասենյակը բաղկացած է համակարգող փորձագետից և չորս այլ փորձագետներից, որոնք աշխատանքի են ընդունվում մրցույթով, հինգ տարի ժամկետով (նույն ժամկետով երկարաձգման հնարավորությամբ), իսկ գրասենյակի գործունեության ընդհանուր համակարգումն ու մետադիտարկումն իրականացնում է ֆինանսավարկային և բյուջետային հարցերի մետական հանձնաժողովը: Այսուամենայնիվ, ԱԺ կայուն բյուջետային գրասենյակի էջում (գրասենյակը չունի առանձին կայք) գրանցված է միայն երեք փորձագետի անուն, իսկ գրասենյակի կատարած աշխատանքների վերաբերյալ վերջին հաշվետվություններում նշվում է, որ գրասենյակը գործել է երեք հոգուց բաղկացած կազմով^{Vii}: Այս տեսանկյունից ՀՀ բյուջետային գրասենյակն աշխարհում ամենափոքր աշխատակազմ ունեցող գրասենյակն է, մինչդեռ օրինակ հարևան Վրաստանի բյուջետային գրասենյակը, որը համարվում է լավագույնը տարածաբանում, ունի 12 մասնագետից բաղկացած աշխատակազմ և երեք ստորաբաժանում (բյուջեի վերլուծություն, բաժին, մակրոտնտեսական վերլուծության և հարկային ֆազդակառուցման բաժին, ծախսերի գնահատման և օրենսդրական աջակցության բաժին)^{Viii}: Գրասենյակը չունի առանձին սոցիալական բյուջեում, միայն ներառված է ԱԺ աշխատակազմի և պատգամավորների պահպանման ծախսերում:

Գրասենյակը չունի նաև առանձին կանոնադրություն, գործառույթները ևս սահմանվում են ԱԺ աշխատակարգում: Ելնելով այնտեղ թվարկված գործառույթներից՝ կարելի է եզրակացնել, որ այս կառույցի ստեղծման առաջնային

նպատակը բյուջետային գործընթացի վերաբերյալ բարդ ինֆորմացիան ԱԺ խմբակցությունների և առանձին պատգամավորների համար հասանելի ու մատչելի դարձնելն է: Մասնավորապես, գրասենյակի հիմնական գործառույթը պետական բյուջեի նախագծի, պետական բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվության, բյուջեի կատարման ընթացքի, ինչպես նաև սոցիալ-տնտեսական հիմնական ցուցանիշների, պետական պարտքի վերաբերյալ 10 աշխատանքային օրվա ընթացքում տեղեկանքների տրամադրումն է հանձնաժողովներին, խմբակցություններին և առանձին պատգամավորներին նախապես ուղարկված գրավոր հարցումների ու դիմումների համաձայն: Ըստ բյուջետային գրասենյակի 2017 թվականի տարեկան հաշվետվության՝ գրասենյակը ստացել է 61 գրավոր հարցում և տրամադրել 420 տեղեկանք (նշված է՝ համեմատական վերլուծություններով տեղեկանքներ) ԱԺ նախագահին, տեղակալներին, տարբեր հանձնաժողովներին ու խմբակցություններին, առանձին պատգամավորներին: Ինչ վերաբերում է գրասենյակի պատրաստած փաստաթղթերի հրապարակայնությանը, ապա ըստ ԱԺ աշխատակազմի՝ բյուջետային գրասենյակն ունի այսպես կոչված ինֆրաշատ գործառույթ՝ ՀՀ պետական բյուջեի նախագծի, ինչպես նաև պետական բյուջեի կատարման մասին տարեկան հաշվետվության միտի նկարագրերը և պետական բյուջեի կատարման ընթացքի վերաբերյալ Կառավարության ներկայացրած տեղեկանքների ամփոփ նկարագրերը (առաջին եռամսյակի, առաջին կիսամյակի և ինն ամիսների) ԱԺ ֆինանսավարկային և բյուջետային ոլորտի մշտական հանձնաժողով ներկայացնելը: 2018 թվականի ապրիլից ՏՀաշվեմեխից պալատի մասին՝ ՀՀ օրենքի ուժի մեջ մտնելուց սկսած՝ գրասենյակը տրամադրելու է նաև հաշվեմեխից պալատի գործունեության տարեկան հաղորդման, ինչպես նաև պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ եզրակացությունների մասին տեղեկանքներ: Այս հրապարակումները, ինչպես նաև տարվա ընթացքում գրասենյակի կատարած աշխատանքների վերաբերյալ հաշվետվությունները տեղադրվում են ԱԺ կայքի բյուջետային գրասենյակի էջում:

Միջազգային փորձը ցույց է տալիս, որ աշխարհում ամենահաջող ու արդյունավետ բյուջետային գրասենյակները որպես կանոն իրենց գործառույթներում ունեն Ադյուսակ 2-ում առանձնացրած բաղադրիչների մեծ մասը, ինչպես նաև հանաչելի են հանրային հարթակներում: Թեև այս փուլում ՀՀ բյուջետային գրասենյակի համար սահմանվել են նվազագույն գործառույթներ, այս կառույցի գործունեության հաջողությունը կարող է մեծապես պայմանավորված լինել վերլուծական կարողությունների հետագա զարգացմամբ և բյուջետային գործընթացի վերաբերյալ հանրային ֆինանսավորումներում գրասենյակի փորձագետների ավելի ակտիվ ներգրավվածությամբ:

Հավելված 3. Արտաքին աուդիտ: Հաշվեքննիչ պալատ

Հանրային միջոցների օգտագործման արտաքին աուդիտի որակի բարձրացման ուղղությամբ կատարված առաջին փայլը վերահսկիչ պալատի դերի վերաիմաստավորումն էր սահմանադրական և օրենսդրական մակարդակում: 2015 թվականի Սահմանադրության և 2018 թվականի ապրիլի իննից ուժի մեջ մտած §Հաշվեքննիչ պալատի մասին՝ ՀՀ օրենքի համաձայն՝ հաշվեքննիչ պալատը (ՀՊ) հանդիսանում է վերահսկիչ պալատի (ՎՊ) իրավահաջորդը՝ վերահսկողության գործառույթ կատարող մարմինը վերածվելով հաշվեքննիչ գործառույթ իրականացնող մարմնի: Փանի որ ըստ ՀՊ-ն այսուհետ բացառապես հաշվեքննիչ գործունեություն իրականացնող մարմին է, նախկին օրենքից դուրս են մնացել մի շարք գործառույթեր, որոնք առկայում են բնապահպանական, պետական պարտքի կառավարման, պետական արտաբյուջետային միջոցների օգտագործման, պետական գույքի մասնավորեցման, Կենտրոնական բանկի տարեկան հաշվետվության, օտարերկրյա պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների տրամադրած ապրանքային վարկերի և դրամաճնոթիների վերահսկողության խնդիրներին: Այսուամենայնիվ, ՎՊ կայուն անվանավիճակումը դեռ կատարված չէ, ավելին՝ օրենսդրական փաստաթղթերի բաժնում դեռևս ներկայացված չէ նոր օրենքը՝

Նոր իրավական հիմքերը դե յուրե ամրագրում են ՀՊ-ի անկախությունը: Այսուհետ ԱԺ-ի փոխարեն ՀՊ-ն է հաստատում իր գործունեության ծրագիրը (2018 թվականի ծրագիրը հաստատել է ԱԺ-ը 2017 թվականի դեկտեմբերին), կառույցի ղեկավարն ու անդամները նշանակվում են ոչ թե Հանրապետության Նախագահի, այլ համապատասխան խորհրդարանական մշտական հանձնաժողովի առաջարկությամբ՝ ընտրվելով պատգամավորների թվի ձայների առնվազն երեք հինգերորդով (ընդուն ՀՊ անդամների լիազորությունները դադարում են նոյն սկզբունքով՝ պատգամավորների թվի ձայների առնվազն երեք հինգերորդով):

Թե սահմանադրական, թե օրենսդրական մակարդակում ՀՊ-ի գործունեության սկզբունքներում առանձանցված է ֆազաֆական չեզոքության սկզբունքը, որը բացակայում էր ՎՊ-ի մասին օրենքում: Այս սկզբունքի համաձայն՝ ՀՊ-ի անդամը չի կարող լինել որևէ կուսակցության անդամ կամ զբաղվել ֆազաֆական գործունեությամբ, իսկ հրապարակային ելույթներում պիտի ցուցաբերի ֆազաֆական գաղվածություն: Թեև ֆազաֆական չեզոքության պահանջը (վերջին մի ֆանի տարում ֆազաֆական պաշտոն չզբաղեցնելը, անկուսակցական լինելը կամ կառույցի անդամ ընտրվելու դեպքում կուսակցությունից դուրս գալը՝) հաճախ է հանդիպում աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների մասին օրենսդրական փաստաթղթերում, այսուամենայնիվ հրապարակային ելույթներում ֆազաֆական գաղվածություն

չցուցաբերելու պահանջը անորոշ է ու հայեցողական, մինչդեռ նոր օրենքի համաձայն՝ այն հիմք է հանդիսանում (հոդված 17.6) ՀՊ անդամի լիազորությունները դադարեցնելու համար: ՀՊ-ի մասին օրենքն առանձնացնում է նաև Առաջին փուլի մարմինների միջազգային կազմակերպության (INTOSAI) ստանդարտներով առաջնորդվելու հնարավորությունը, ինչպես նաև սահմանում հաշվեհանձնի պալատի աշխատակազմի ծառայողների մասնագիտական կարողությունների շարունակական զարգացման սկզբունքը (հոդված 10):

ՀՊ անդամների համար սահմանվել են նաև առաջին փուլի որակավորման և համապատասխան ոլորտում աշխատանքային ստաժ ունենալու պարտադիր պահանջներ: ՀՊ անդամը պիտի ունենա առաջին փուլի առաջին փուլի նվազագույնը հինգ տարվա աշխատանքային ստաժ, որից առնվազն մեկ տարին առաջին փուլի ծառայողությունների իրականացման լիցենզիա ունեցող իրավաբանական անձի ղեկավար պաշտոնի աշխատանքային ստաժ կամ հաշվեհանձնիչ պալատի անդամի նվազագույնը երեք տարվա աշխատանքային ստաժ (հոդված 17.1): ՀՊ աշխատակազմի հաշվեհանձնություն իրականացնող ծառայողների համար նույնպես նախատեսված են առաջին փուլի որակավորման և նվազագույն աշխատանքային ստաժի պարտադիր պահանջներ (հոդված 22): Այս պահանջները, այսուամենայնիվ, ուժի մեջ են մտնում միայն 2024 թվականի հունվարի մեկից: Նոր օրենքի հիմնավորումներում նորարարական է համարվում նաև ՀՊ-ում ծառայության մասին դրույթը, որի համաձայն աշխատակազմում ծառայությունը սահմանվում է որպես մասնագիտական գործունեություն, իսկ հաշվեհանձնություն իրականացնող աշխատակիցները չեն հանդիսանում ֆազաբացիական ծառայողներ^{XXII}:

ՀՊ-ի մասին օրենքի նորարարությունների թվում է կանոնակարգով սահմանվող ՀՊ անդամների, ինչպես նաև ինչպես նաև հաշվեհանձնություն իրականացնող կառուցվածքային ստորաբաժանումների միջև աշխատանքի պարբերական վերաբաշխման սկզբունքը: Այսուհետ ՀՊ անդամների համար նախատեսվելու է նույն կառուցվածքային ստորաբաժանման աշխատանքները համակարգելու կամ միեւնույն պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմնին վերապահված գործունեության ոլորտում հաշվեհանձնություն իրականացնող որեւէ կառուցվածքային ստորաբաժանման աշխատանքները համակարգելու առավելագույն ժամկետ՝ երկու տարի (վեց տարվա ընթացքում): Նույն կառուցվածքային ստորաբաժանումը ևս իրավունք չունի վեց տարվա ընթացքում երկու տարուց ավել միեւնույն պետական եւ տեղական ինքնակառավարման մարմնին վերապահված գործունեության ոլորտում հաշվեհանձնություն իրականացնել:

Ինչպես և ՎՊ-ի դեպքում, ՀՊ-ի ծախսերը ևս հանդիսանում են պետական բյուջեի ծախսերի բաղկացուցիչ մաս (Անյայի և Մեխիկոյի հոշակագրերում ամրագրված ֆինանսական անկախության սկզբունքը): Նոր օրենքում ավելացված է նաև ՀՊ-ի բնականոն գործունեության ապահովման համար ստեղծված պահուստային ֆոնդերից առաջին փուլի որակավորում ունեցող հաշվեհանձնիչ պալատի անդամներին եւ աշխատակազմի ծառայողներին պահանջարկի պարգեւներ

տրամադրելու դրույթը: ՀՊ-ի ֆինանսական գործունեությունը յուրաքանչյուր տարի ենթարկվում է անկախ աուդիտի աուդիտի: Եթե ՎՊ-ի մասին օրենքով այս գործառույթն իրականացնում էր ՎՊ խորհրդի ընտրած անկախ միջազգային աուդիտորական կազմակերպությունը, ապա ՀՊ-ի մասին օրենքի ձևակերպման համաձայն՝ մրցույթային հիմունքներով ընտրված արտաքին աուդիտորական կազմակերպությունը:

ՀՊ-ի մասին օրենքում տրված են հիմնական հաշվեհանդիսության տեսակների (ֆինանսական, համապատասխանության, կատարողականի) համառոտ սահմանումները: Որպես կատարողականի սկզբունքներ՝ որդեգրվել են Աուդիտի բարձրագույն մարմինների միջազգային կազմակերպության (INTOSAI) սահմանած տնտեսման (economy), նպատակային արդյունավետության (efficiency) և ծախսային արդյունավետության (effectiveness) սկզբունքները^{xiii}: ՎՊ-ի մասին օրենքի համեմատ հիմնովին վերանայվել, լրացվել և հստակեցվել են նաև հաշվեհանդիսության ընթացակարգերը (զննում, դիտարկում, հարցում, արտաքին հաստատում, վերլուծական ընթացակարգ, վերահաշվարկ, վերակատարում):

Սահմանադրական պահանջի (հոդված 198.1) համաձայն հստակեցվել է իրավաբանական անձանց մոտ ստուգումներ կատարելու իրավասությունը: Եթե ՎՊ-ի մասին օրենքում պալատը ստուգումներ էր անցացնում միայն կանոնադրական կապիտալում 50 և ավելի տոկոս պետական կամ համայնային մասնակցությամբ իրավաբանական անձանց մոտ, ապա ՀՊ մասին օրենքով (հոդված 5.2) ստուգումներ կարելի է անցկացնել նաև պետական բյուջեից վարկեր, ինչպես նաև ՀՀ պետական երաշխիքով ապահովված վարկեր կամ այլ ֆինանսական միջոցներ կամ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների, հիմնարկների կողմից դրամաճերմիներ կամ սուբսիդիաներ ստացած իրավաբանական անձանց մոտ (միայն այդ միջոցների օգտագործման հետ կապված):

Իրավասությունների շրջանակի մյուս կարևոր փոփոխությունը վերաբերում է պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ հաշվետվությանը: Եթե ՎՊ-ը եզրակացություն է տալիս պետական բյուջեի կատարման մասին կառավարության տարեկան հաշվետվության մասին եզրակացություն, ապա ՀՊ-ն՝ ուղղակիորեն պետական բյուջեի կատարման մասին, որը ներառում է հայտնաբերված անհամապատասխանությունների, խեղաթյուրումների ու առաջարկությունների վերաբերյալ տեղեկատվություն, ինչպես նաև պետական բյուջեի կատարման մասին կարծիք:

Վերանայվել են նաև հաշվեհանդիսության օբյեկտին պատասխանատվության ենթարկելու դրույթները: Եթե հաշվեհանդիսության ընթացքում ՀՊ-ը գալիս է հետևության, որ կատարված արարքը պարունակում է առերեսույթ հանցագործության հատկանիշներ, ապա համապատասխան նյութերը ՀՊ-ի որոշմամբ անհապաղ, բայց ոչ ուշ, քան եռօրյա ժամկետում (ՎՊ-ի մասին օրենքում որևէ ժամկետ սահմանված չէր) ուղարկվում են Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազություն: ՀՊ-ն կարող է առաջարկել օրենքով սահմանված կարգով

պատասխանատվության ենթարկել նաև հաշվեհանձնարարության օբյեկտի ղեկավարին կամ վերադասին, եթե վերջիններս չեն կատարում ՀՊ-ի մասին օրենքից բխող օրինական պահանջները:

ՀՊ-ի հաստատած գործունեության ծրագիրը բաղկացած է պետական բյուջեի երեք, վեց, ինն ամիսների եւ տարեկան կատարման հաշվեհանձնարարությունից, այլ հաշվեհանձնարարություններից և ներքին գործընթացների ծրագրից: Իսկ պետական բյուջեի կատարման վերաբերյալ եզրակացությունը կազմվում է հաշվետու տարվա պետական բյուջեի ֆինանսական եւ համապատասխանության հաշվեհանձնարարության միջոցով՝ օգտագործելով նույն տարվա պետական բյուջեի երեք, վեց եւ ինն ամիսների կատարման նկատմամբ ֆինանսական եւ համապատասխանության հաշվեհանձնարարությունների ընթացիկ եզրակացությունները: Պետական բյուջեի երեք, վեց, ինն ամիսների հաշվեհանձնարարության մասին դրույքը ուժի մեջ է մտնում միայն 2020 թվականի հունվարի մեկից:

Ինչ վերաբերում է ՀՊ գործունեության հրապարակայնությանը, սահմանվել է նաև ՀՊ-ի՝ իր հաստատած փաստաթղթերի (գործունեության ծրագիրը, ընթացիկ եզրակացությունները, պետական բյուջեի կատարման մասին եզրակացությունը, գործունեության վերաբերյալ տարեկան հաղորդումը) մասին տեղեկություն տրամադրելու նոր ժամկետ: Եթե ՎՊ-ի մասին օրենքում այս փաստաթղթերի՝ խորհրդի կողմից հաստատվելուց հետո (բացի գործունեության ծրագրից) ԱԺ էր ներկայացվելու 10 օրվա, իսկ կայնում տեղադրվելու՝ 30 օրվա ընթացքում, ապա նոր օրենքով ՀՊ-ն պարտավոր է 3 աշխատանքային օրվա ընթացքում դրանք միաժամանակ ներկայացնել թե ԱԺ, թե տեղադրել իր պատճենական, ինչպես նաև ՀՀ հրապարակային ծանուցումների www.azdarar.am ինտերնետային կայքերում:

Այսպիսով էականորեն բարելավվել են հաշվեհանձնարարության պալատի գործունեության իրավական հիմքերը՝ արտացոլելով միջազգային չափանիշներ ու սկզբունքներ: Այսուամենայնիվ ինստիտուցիոնալ առաջընթացի կարևորագույն նախապայմանը լինելու է հաշվեհանձնարարության պալատի փաստացի գործունեությունը՝ իրականացնելու օրենքով սահմանված լիազորություններն ու պարտականությունները:

ⁱՏես մանրամասն-<https://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/resources-for-governments/citizens-budgets/examples/>

ⁱⁱhttp://www.minfin.am/hy/page/petakan_byuj/

ⁱⁱⁱՏես օրինակ 2017 թվականի քաղաքացու բյուջեն-<https://treasury.govt.nz/publications/glance/budget-glance-2017>

^{iv}Տես մանրամասն- <https://www.oecd.org/gov/budgeting/designing-effective-independent-fiscal-institutions.pdf>

^vՏես մանրամասն- <https://www.oecd.org/gov/budgeting/OECD-Recommendation-on-Principles-for-Independent-Fiscal-Institutions.pdf>

^{vi}Աղբյուրը-<http://www.oecd.org/gov/budgeting/oecdnetworkofparliamentarybudgetofficialspbo.htm>

^{vii}http://www.parliament.am/budget_office.php?sel=about&action=structure&lang=arm

^{viii}<http://pbo.parliament.ge/about-us/organization-and-people>

^{ix}http://www.parliament.am/budget_office.php?sel=about&action=functions&lang=arm

^x<http://www.coc.am/LegislationArm.aspx>

^{xi}Տես Լատվիայի հաշվեքննիչ պալատի մասին օրենքը (հոդվածներ 30, 31)- <http://www.lrvk.gov.lv/en/about-the-state-audit-office/regulatory-acts/law-state-audit-office/>

^{xii}<https://www.e-draft.am/projects/486/justification>

^{xiii}Տես ISSAI 300: Fundamental Principles of Performance Auditing-<http://www.intosai.org/issai-executive-summaries/view/article/issai-300-fundamental-principles-of-performance-auditing.html>